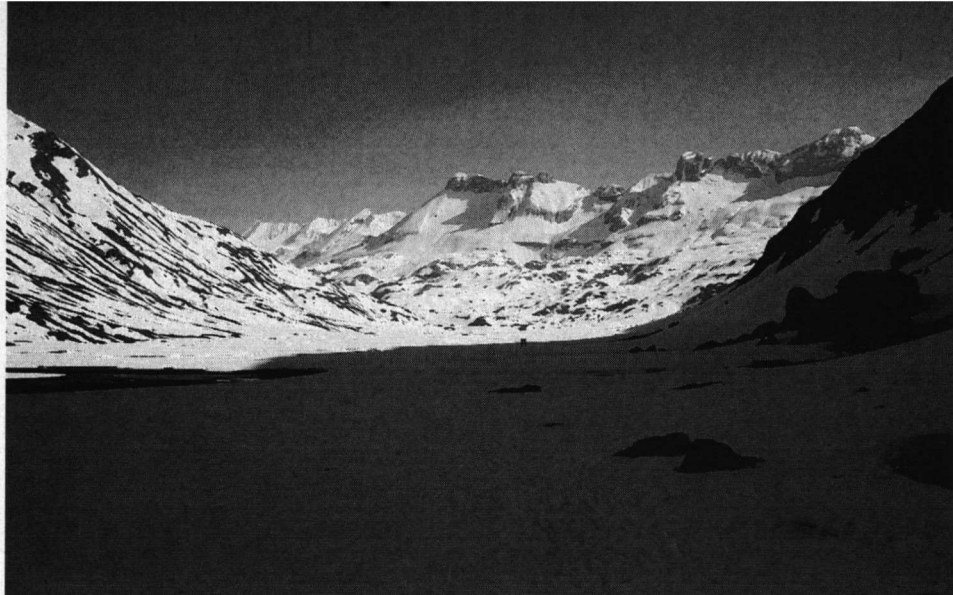

Het voorjaar begint laat in de hoge Pyreneeën, zoals hier bij Hecho.

Foto: K. Woutersen.

De vogels van Huesca, Noord-Spanje

Kees Woutersen

Inleiding

Noord-Spanje wordt door veel buitenlandse vogelliefhebbers bezocht. Vooral de centrale Pyreneeën mogen zich verheugen in een grote populariteit. Soorten als Lammergier, Havikarend, Rode Rotslijster en Rotskruiper spreken tot ieders verbeelding.

Tussen Baskenland en Catalonië ligt de autonome regio Aragón. In Aragón wonen weinig mensen, ruim 1 miljoen, van wie 800.000 in en rond de hoofdstad Zaragoza. De meeste Nederlandse vogelaars die naar de Pyreneeën gaan, besteden het grootste deel van hun tijd in Aragón, en dan vooral in de noordelijkste provincie, Huesca. Bekende plaatsen zijn Anso, Hecho, Jaca, Riglos, Ordesa en Guara. Iets verder naar het zuiden ligt een beroemd steppengebied, Los Monegros, waar alle steppenvogels zijn te vinden zoals Grote en Kleine Trap en Dupont's Leeuwerik.

In de provincie Huesca zijn hoge dichtheden van bedreigde vogelsoorten te vinden. De oorzaken hiervoor liggen onder meer in een relatief ongeschonden landschap. Er is een lage bevolkingsdichtheid (nog steeds verlaten bewoners de dorpjes) en het bergklimaat in het noorden en het woestijnklimaat in het zuiden maken veel plaatsen moeilijk toegankelijk. Met een steeds dichter wordend wegeennet, een steeds verdergaande intensivering van de landbouw en een toenemende druk van het toerisme ziet de toekomst er echter niet onverdeeld positief uit.

Voor het eerst is de vogelbevolking van de provincie Huesca integraal beschreven. Twee Nederlandse vogelaars die zijn verknocht aan het gebied, hebben alle bekende informatie verzameld en een tweetalig (Spaans en Engels) boek samengesteld: 'Atlas of the Birds of Huesca, Birdwatching in the Central Spanish Pyrenees and Ebro Valley'. Vooral aan de hand van in dit boek bijeen gebrachte informatie worden in dit artikel een aantal op Europees niveau belangrijke soorten beschreven: waar zijn ze te vinden, hoe ontwikkelt de populatie zich en wat zijn de belangrijkste bedreigingen.

Het landschap van Huesca

In het noorden liggen de Pyreneeën met bergtoppen van over de 3.000 meter. Naast alpenweiden zijn hier zijn veel rotsen en rotswanden te vinden. Daaronder bevinden zich naaldbossen (Zwarte en Grove Den) en in de dalen staat gemengd bos en Eiken (*Quercus pyrenaicus*). De voor-Pyreneeën (de zuidelijke sierra's) zijn landschappelijk spectaculair vanwege hun steile rotswanden, zoals bij Riglos en Vadiello. Onder de Pyreneeën liggen de Somontano-districten. Somontano betekent letterlijk: *het land onder de bergen*. Dit zijn de vruchtbaarste stukken land, doorsneden met riviertjes en interessante rivierbossen ('soto's). Hier wordt veel graan ver-

bouwd, maar overal zijn kleine stukken natuurlijke vegetatie te vinden; steeneikbossen en heuvels met Tijn en Rozemarijn. In het zuiden ligt het steppengebied van Los Monegros, met weinig en lage natuurlijke vegetatie.

Het klimaat in deze drie landschapeenheden is zeer verschillend. De Pyreneeën hebben relatief lange, koude winters met veel neerslag. Het Somontano heeft een meer mediterraan klimaat, met voldoende neerslag voor een rijke vegetatie. Los Monegros heeft een lange zomerperiode (eind februari-oktober) met bijzonder weinig neerslag.

Vogels van Huesca

Hieronder worden 25 belangrijke vogelsoorten die in Huesca voorkomen besproken.

	belang van de popula- tie	populatie- trend
Purperreiger	2	0
Rode Wouw	3	0
Zwarte Wouw	3	0
Lammergier	3	+
Aasgier	3	-
Vale Gier	3	++
Slangenarend	2	0
Grauwe Kiekendief	1	-
Steenarend	3	0
Havikarend	2	-
Kleine Torenvalk	2	-
Auerhoen	1	0 (+?)
Kleine Trap	2	-
Grote Trap	1	-
Witbuikzandhoen	2	-
Zwartbuikzandhoen	2	-
Oehoe	2	0?
Moorse Nachtzwaluw	2	-
Dupont's Leeuwerik	2	?
Kalanderleeuwerik	3	-
Zwarte Tapuit	2	?
Klapekster	1	-
Kleine Klapekster	1	0?
Alpenkraai	2	0
Ortolaan	3	?

Tabel 1. 25 belangrijke vogelsoorten van Huesca.

a. het belang van de populatie op Europese schaal: 1 = van beperkt belang, 2 = belangrijk, 3 = zeer belangrijk

b. populatietrend sinds eind jaren zeventig: (- sterke achteruitgang, - lichte achteruitgang, 0 stabiel, + lichte vooruitgang, ++ sterke vooruitgang).

Purperreiger

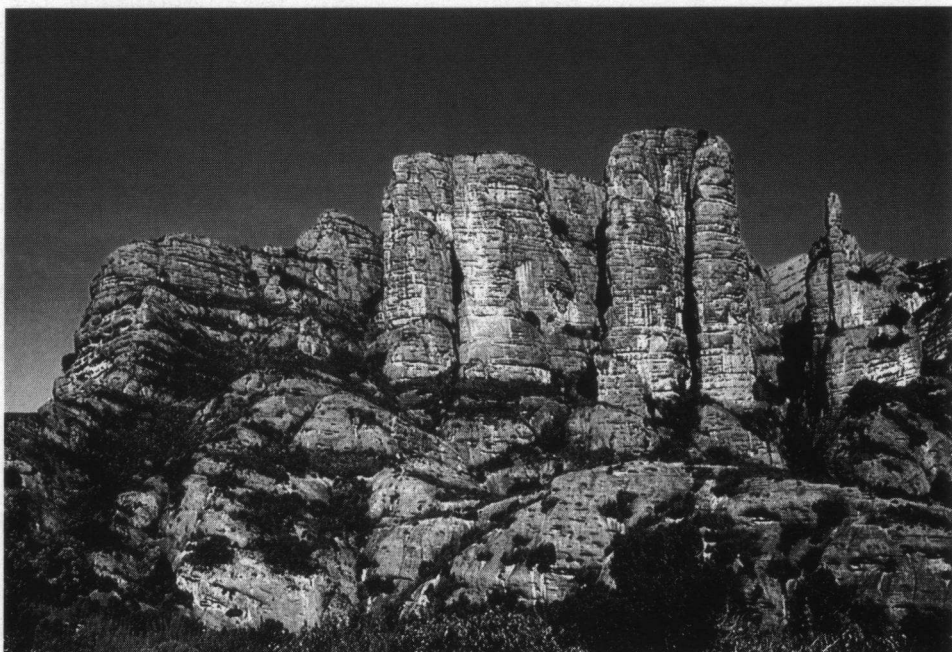
De Purperreiger broedt in de rivierbossen van de Cinca (50 - 100 paren), bij Sariena (10-15 paren) en op enkele andere plekken. Bij Montmesa (vlak onder Riglos) is hij ook te vinden. De populatie lijkt stabiel maar bij Monzón, aan de rivier de Cinca, is vervuilde industrie te vinden. Rivieren worden steeds meer gekanaliseerd waardoor de mooie bosschages verdwijnen.

Rode Wouw

De broedpopulatie van de Rode Wouw in Huesca wordt geschat op 400-500 paren. Dichtheden zijn het hoogst in de omgeving van Jaca (Pyreneeën) en het Somontano. Nog belangrijker is de winterpopulatie, hoewel ze 's winters bijna niet in de Pyreneeën zijn te vinden. Er zijn dan overwinteraars uit Midden-Europa in het laagland en de populatie kan oplopen tot zo'n 5.000 vogels. Slaapplaatsen van enkele tientallen exemplaren zijn vooral in rivierbossen te vinden en in de winter van 1994/1995 zijn er maximaal 850 op één slaapplek geteld. Er zijn echter winters met heel weinig Rode Wouwen. Dat schijnt te maken te hebben met variatie in de woelmuizenstand, maar het heeft ook te maken met het aanbod van dode varkens bij fokkerijen.

Zwarte Wouw

Ook van de Zwarte Wouw zijn er ongeveer 400-500 paren in Huesca. Voor zijn voedsel is de Zwarte Wouw meer dan de Rode Wouw aangevoerd op dode kippen, varkens, schapen en slachtafval. Er zijn dan ook meer Zwarte Wouwen dicht bij de mensen te vinden. Zowel in het voorjaar (maart en begin april) als in het najaar (eind juli tot begin september) worden er groe-

Een van de meest indrukwekkende rotsformaties bij Vadiello, aan de zuidkant van Sierra de Guara.

Foto: K. Woutersen.

Volwassen Lammergeier bij Exterior Sierras.
Foto: J.L. Sasot.

pen trekkende vogels gezien. Soms gaat het om meer dan honderd Zwarte Wouwen bij elkaar. In het najaar zitten ze vaak zo hoog dat ze bijna niet meer zijn te zien terwijl ze in het voorjaar vaak laag door de dalen gaan.

Lammergeier

Met de Lammergeier gaat het in de Spaanse Pyreneeën goed, mede dank zij het beschermingsproject van de Diputación General de Aragón (DGA). De stand in de Spaanse Pyreneeën die eind jaren zeventig nog op 22-24 paren werd geschat, is nu al meer dan 55 paren (waarvan de helft in Huesca), er zijn veel onvolwassen vogels en steeds vaker worden ze buiten de Pyreneeën gezien. Het is opvallend dat bij veel nesten trio's zijn te vinden. Twee mannen en een vrouw zorgen dan voor het jong. In Aragón werd in 1995 vastgesteld dat bij 32% van de nesten trio's waren te vinden. Het broedsucces is het best hoog in de Pyreneeën en het laagst in de voor-Pyreneeën. Dit heeft te maken met een grotere druk van het toerisme in de voor-Pyreneeën. Hoewel het goed gaat met de Lammergeier zijn er ook negatieve punten te melden: verstoring van nesten door de aanwezigheid van toeristen en jagers, vergiftiging, jacht en de aanleg van nieuwe wegen met als gevolg grotere druk van het toerisme.

Aasgier

De meeste van de 175-180 Aasgieren van Huesca broeden in de Pyreneeën in de streek rond Jaca en aan de zuidkant van de Sierra de Guara. De populatie leek stabiel maar de laatste jaren is een achteruitgang geconstateerd. De belangrijke slaapplekken, die na het broedseizoen in rivierbossen zijn te vinden, worden bedreigd. In juli/augustus komen er veel Aasgieren uit andere streken van Noord-Spanje naar Huesca. De slaapplekken schijnen vooral belangrijk te zijn voor onvolwassen vogels die in de omgeving makkelijk slachtafval en dergelijke vinden.

Vale Gier

De laatste tientallen jaren neemt de Vale Gier in heel Spanje sterk toe, ook in Huesca. Vooral in Guara zijn groepen van twee à drie paren te vinden en de grootste kolonie ligt bij El Mirador de Riglos (achter het dorp) met meer dan vijftig paren. De Mirador geeft een schitterend uitzicht op deze kolonie en is te bereiken via een piste vanuit het dorpje Sarsamarcuello. De Vale Gieren van Riglos hebben een actieradius van ongeveer veertig à zestig kilometer. Het voedsel bestaat vrijwel uitsluitend uit dood vee, waarbij het aandeel varkens sinds de jaren zeventig sterk is gestegen. Hoger in de Pyreneeën staan ook de Edelherden, Wilde Zwijnen en vooral Gemzen op het menu.

De plaatselijke bevolking respecteert de gieren en weet hoe nuttig ze zijn. Ieder najaar worden tientallen jonge, uitgeputte vogels bij een opvangcentrum gebracht om na bijvoeren weer te worden losgelaten. Een deel van deze dieren is overgebracht naar de Italiaanse Alpen, ten behoeve van een reïntroductieproject. De Vale Gieren staan bekend als de opruimers van de dode dieren die in het veld worden achterlaten of op speciale plaatsen worden gedumpt (muladares).

Volgens de wet moeten alle dode dieren echter worden begraven en bijna alle muladares zijn de laatste jaren gesloten. Gelukkig voor de gieren is het kostbaarder om dode schapen te begraven dan ze in het veld achter te laten, maar het sluiten van muladares kon wel eens een zeer negatief effect gaan vertonen op de populatieontwikkeling.

Slangenarend

Het aantal broedparen van de Slangenarend wordt in Huesca op 100-200 paren geschat. Ze zijn overal te vinden, van de steppen in het zuiden tot hoog in de bergen, waar ze tot boven de boomgrens op zoek gaan naar slangen. Het is vastgesteld dat de populatie het laagst is in districten met een hogere bevolkingsdichtheid. Er zijn plaatselijke vogelaars die beweren dat de slangenarendenstand in de Pyreneeën achteruitgaat. Dit zou een indirect gevolg zijn van de ontvolking die vooral in de jaren zestig en zeventig heeft plaatsgevonden. Toen is ook het bouwland braak komen te liggen en dat raakt nu begroeid met bomen en struiken, zodat er voor de Slangenarend steeds minder open plekken zijn om op slangen te jagen.

Grauwe Kiekendief

Er zitten bijna geen Grauwe Kiekendieven meer in de Pyreneeën. De laatste twintig jaar is ongeveer 75% van de populatie van Huesca verdwenen. Een lokale natuurgroep uit Monzón houdt zich al jaren actief bezig met de bescherming van de Grauwe Kiekendief. SEO/BirdLife ondersteunt dit soort projecten en de boeren in Huesca kennen inmiddels de problematiek en waarschuwen als ze een nest hebben gevonden. Ze krijgen een vergoeding als ze er omheen niet maaien. De snelle achteruitgang is nu gestopt.

Steenarend

Met 100-110 paren (2% van de Europese populatie) is Huesca een belangrijk gebied voor de Steenarend. Daarnaast zijn er in de Pyreneeën relatief veel onvolwassen vogels te vinden. Toch laat de Steenarend zich niet zo makkelijk ontdekken als de Lammergier, waarvan er veel minder zijn. Dat komt waarschijnlijk omdat de Steenarend niet zo veel vliegt en vaak erg hoog zit, zodat hij moeilijk is te ontdekken. De meeste paren zijn te vinden in gebieden waar bijna geen mensen wonen. In de Pyreneeën worden nesten gebouwd op rotsrichels, in de Monegros veel in bomen, soms zijn er nesten op de grond die lopend zijn te bereiken.

Havikarend

Het is de vraag of er over enkele jaren nog Havikarenden in Huesca zijn te vinden. De afgelopen twintig jaar is meer dan de helft van de populatie verdwenen en er zijn minder dan tien paren over (zuidrand Pyreneeën en het laagland). De Europese Unie heeft afgelopen najaar zeventig miljoen peseta's beschikbaar gesteld voor een studie- en beschermingsproject in de Sierra de Guara.

Kleine Torenvalk

Van deze meest bedreigde vogelsoort in Spanje is een kleine populatie in Los Monegros in Aragón te vinden. Na een sterke achteruitgang is er de laatste jaren een opleving te zien (in 1995 186 paren in Huesca). De vondst van dertig vergiftigde Kleine Torenvalken in 1996 geeft echter wel aan hoe moeilijk de situatie is.

Auerhoen

Er komen meer dan 150 mannetjes in de Pyre-

neeën van Huesca voor, vooral in het oostelijke deel. Steeds meer mensen trekken weg uit de bergen, steeds meer dorpen worden verlaten met als gevolg dat het daaromheen liggende land niet meer wordt bebouwd. De natuurlijke vegetatie kan zich op deze plaatsen weer ontwikkelen zodat de auerhoenstand weer toeneemt. Ze zitten echter hoog in de bergen (vanaf 1.400 meter) waar het gebied moeilijk toegankelijk is en ze zijn daar moeilijk te vinden.

Kleine Trap

De Kleine Trap is te vinden in het Somontano en de Monegros. De dichtheden zijn nergens groot en het is een soort die de laatste tien jaar hard achteruit is gegaan. Oorzaken zijn intensivering van de landbouw en het aanleggen van grote oppervlakten met beregeningsinstallaties. Het grootste deel van de populatie van Huesca overwintert elders, waarschijnlijk in Midden-Spanje en Extremadura.

Grote Trap

In het steppengebied van de Monegros, op de grens met de provincie Zaragoza, is nog een kleine populatie Grote Trappen te vinden. Het aantal is in vijftien jaar gehalveerd en er zijn nu minder dan twintig vogels over.

Witbulk- en Zwartbulkzandhoen

Beide soorten zandhoenders zijn vooral te vinden in het steppengebied van Los Monegros. Het Zwartbulkzandhoen is iets algemener dan het Witbulkzandhoen. Als gevolg van de intensivering van de landbouw en dan vooral de irrigatie van grote oppervlakten graanvelden gaan zandhoenders snel in aantal achteruit. In de Monegros zijn ze nog 'makkelijk' te vinden maar uit

Ordesa en Monte Perdido, de hoge Pyreneeën.

Foto: M. Platteeuw.

Witbuikzandhoen komt veel voor op de steppenachtige grond van Monegros.
Foto: J.M. Cereza.

het noordelijker gelegen Somontano zijn ze nu bijna verdwenen.

Oehoe

De Oehoe is te vinden van de droge steppengebieden in het zuiden tot op ongeveer 1.000 meter hoogte in de Pyreneeën. De hoogste 'waarneming' is gedaan op 2.600 meter in het Nationaal Park van Ordesa en Monte Perdido, door een vondst van oehoeveren op een rotsrichel. Het aantal broedparen wordt geschat op zestig tot tachtig. Het verspreidingsgebied is sinds eind jaren zeventig niet veranderd, maar het zou best

kunnen dat er een achteruitgang in broedparen heeft plaatsgevonden. Er worden meldingen gemaakt van geschoten vogels, van botsingen met elektriciteitsdraden en de plotselinge achteruitgang van het Konijn eind jaren vijftig (myxomatose) doen vermoeden dat de Oehoe eens algemener is geweest.

Moorse Nachtzwaluw

In het zuidoosten van de provincie is een kleine populatie Moorse Nachtzwaluwen te vinden, in het district Bajo Cinca. Het klimaat is hier zeer droog en warm. Zij broeden in met mediterrane struiken begroeide heuvels en op (tijdelijk) niet ingezaaid bouwland. Omdat er sinds 1990 nauwelijks waarnemingen bekend zijn, wordt geconcludeerd dat deze soort vrijwel is verdwenen.

Dupont's Leeuwerik

In het zuiden van Huesca is een kleine populatie (minder dan honderd paren) Dupont's Leeuweriken. Ze broeden in goed geconserveerde steppen met natuurlijke vegetatie. Het belangrijkste gebied ligt tussen de dorpen Castejón de Monegros, Candanos, Alcolea de Cinca en Belver. Er zijn geen winterwaarnemingen, maar het zou best kunnen zijn dat ze zich dan zo goed verstoppt houden dat niemand ze kan vinden.

Kalanderleeuwerik

De Kalanderleeuwerik is nog steeds een algemene vogel in de uitgestrekte oppervlakten bouwland. In de steppengebieden kun je in het voorjaar vanaf één punt tientallen zingende vogels horen. Nog imposanter zijn de groepen die zich 's winters in de Monegros verzamelen. Groepen van honderden vogels, en soms meer dan duizend, zoeken dan voedsel in braaklig-

Halfsteppe bij Peñalba, Monegros.

Foto: M. Platteeuw.

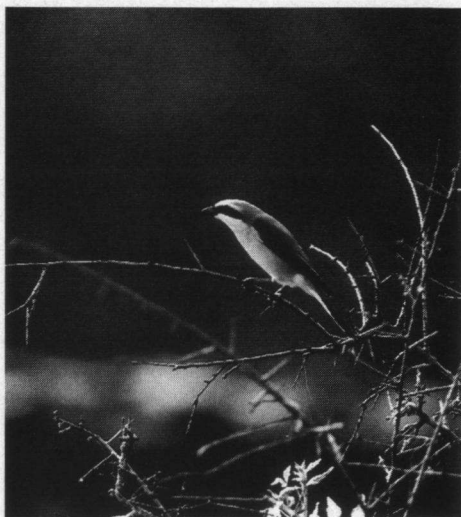
gende stukken bouwland. De toekomst ziet er echter zwart uit. Overal waar beregeningsinstallaties verschijnen, verdwijnt de Kalandrleeuwrik. Als het zo doorgaat zal hij uit grote delen verdwijnen.

Zwarte Tapuit

Spanje is het belangrijkste gebied voor de Zwarte Tapuit. De noordgrens van zijn verspreidingsgebied ligt in Huesca, in de lage delen van de Pyreneeën. Hij is het algemeenst in de droge en warme steppengebieden in de districten Monegros en Bajo Cinca. Aan de zuidrand van de Pyreneeën is hij te vinden op plekken als Riglos en de kastelen van Loarre en Montearagón. Bij dat laatste kasteel is ook een slaapplek, waar 's winters tot acht exemplaren in een 'bodega' (kelder) zijn gevonden. Het grootste deel van de Zwarte Tapuiten in Huesca is standvogel. Het gaat heel slecht met de Zwarte Tapuit in Spanje. In Huesca is het één van de vele soorten waarvan niets bekend is over de aantalsontwikkelingen.

Zuidelijke Klapetekster

De Zuidelijke Klapetekster broedt in het laagland en in de bergen vooral in valleien met graanvelden. In de winter arriveren veel vogels uit noordelijker streken. In het laagland verdubbelt (Somontano) of vertienvoudigt (Monegros) de populatie dan. De Klapetekster is een van de vogelsoorten die vooral leven van grote insecten en in Huesca een achteruitgang laten zien. Er wordt geschat dat van begin jaren tachtig tot halverwege de jaren negentig ongeveer 50% van de populatie verloren is gegaan. Als deze trend doorzet, wordt deze hier eens zo algemene vogel een zeldzaamheid.

Grauwe Klauwier bij Belsué.
Foto: J.L. Sasot.

Kleine Klapetekster

In het zuiden van Huesca, bij de rivier de Cinca tussen Alcolea en Mequinenza zijn nog 15-20 paren Kleine Klapeteksters te vinden. De meeste zijn dicht bij de rivier te vinden, in semi-sterpen en graanvelden afgewisseld met wijnbouw, olijven en dergelijke. Er zijn ook enkele paren gevonden op geïrrigeerd land met braakliggend terrein en populieren. Er is niet veel bekend van deze Kleine Klapeteksters, omdat ze vaak moeilijk zijn te vinden. Het best gaat het als de ouders en de pas uitgevlogen jongen nog samen zijn, eind juni/begin juli.

Groep Koereigers bij Sariñena Estacion, december 1990.

Foto: J.L. Sasot.

Kraanvogels tijdens de voorjaars-
trek bij La Sotonera.
Foto: J.L. Sasot.

Alpenkraai

De Alpenkraai is een algemene broedvogel van rotswanden in de Pyreneeën. Er zijn kolonies van vele tientallen paren en er broeden duizenden paren in Huesca. De vogels die in de zomer voedselzoeken op de alpenweiden tot zo'n 2.500 meter hoogte, zijn 's winters in de valleien te vinden. De Alpenkraaien van de voor-Pyreneeën verlaten 's winters vaak de bergen om in de graanvelden van het laagland voedsel te zoeken. De populatie in de Pyreneeën is stabiel. In de Monegros zijn her en der paartjes te vinden in schuren en verlaten huizen.

Ortolaan

Van maart tot en met september is de Ortolaan aanwezig in Huesca. Na half juni zijn ze moeilijk te ontdekken omdat daarna de opvallende zang niet meer is te horen. Ze broeden vooral in half-open landschappen in de Pyreneeën, maar ook wel in het laagland. Het is belangrijk dat er natuurlijke vegetatie aanwezig is. De Ortolaan is dan te vinden op plaatsen als de buxusstruiken op de grens bij de alpenweiden op 1.600 meter hoogte en open plaatsen in steeneikenbossen van het laagland. Na de broedtijd zoeken de familiegroepen vaak voedsel aan de randen van graanvelden. In Huesca is de Ortolaan een redelijk algemene vogelsoort die in ongeveer 30% van de atlasblokken broedt, maar over voor- of achteruitgang is niets bekend.

Nadere gegevens over het gloednieuwe boek 'Atlas of the Birds of Huesca' kunt u vinden in Het Vogeljaar 45 (6): 280. Daar wordt ook vermeld hoe u dit waardevolle boek in Nederland kunt bestellen. U kunt f 50,- overmaken op postgiro 4 161 016 ten name van C. Woutersen, Alkmaar of bellen naar Ger Meesters, Haarlem (023) 533 60 44 die voor de verspreiding in ons land zorgdraagt.

Natura Aragon

NATURA ARAGON Vogelreizen organiseert naar Spanje met als gids Kees Woutersen. Op stap gaan met een Nederlandse en toch lokale vogelgids, die een uitstekende algemene vogelkennis heeft, geeft een extra dimensie aan uw vogelvacantie. Voor de deelnemers is dit een unieke mogelijkheid om Spanje van binnenuit te leren kennen. Cultuur, taal en natuur zijn onderwerpen van continue aandacht tijdens het reizen.

NATURA ARAGON filosofie: kleine groepen en goede verzorging. Als u de natuur wilt beleven, wilt zien waarvoor u komt en ook wat van het gebied wilt leren, is het beter niet met een grote groep te gaan. Daarom: kleine groepen van maximaal zeven personen. Als u plezier wilt beleven aan een vakantie, wat wilt leren van het land en wilt uitrusten van een soms vermoeiende dag dan moet de verzorging goed zijn. Daarom: geen grote onpersoonlijke hotels maar geheel gerenoveerde en gemoderniseerde landhuizen in kleine dorpjes met een goed restaurant, een gezellige sfeer en een uitstekende verzorging.

Indien u bent geïnteresseerd, kunt u het programma van 1999 opvragen. Dat wordt u dan begin oktober toegestuurd. Op het programma staan:

Kraanvogels en voor-Pyreneeën:
eerste week van maart

Extremadura en Sierra de Gredos: april
Ebro Delta, Pyreneeën en Monegros:
mei en juni

Tarifa en Zuid-Spanje (trek): september

NATURA ARAGON:

Nederland: Johan Bos, Jacob van Strijplein 67, 1816
NV Alkmaar, tel. (072) 512 40 31, fax. (072)
520 04 48, e-mail: bosmail@pi.net

Spanje: Kees Woutersen, C/Ingeniero Montaner 4
1º C, 22004 Huesca, tel/fax 00-34 974 21 28 05.